This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

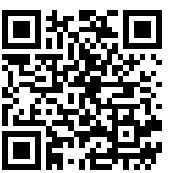

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN
120443-B
Neu-

Digitized by Google

Digitized by Google

Österreichische Nationalbibliothek
+Z218158303

Digitized by Google

Digitized by Google

Pastirska poslanica

Jurja kardinala Haulika

nadbiskupa zagrebačkoga

o

nastavi i uzgoju mladeži

na

biskupijsko svećenstvo

izdana

dne 14. veljače

godine ponovljenoga spasenja

1869.

U Zagrebu.
Štamparna Dragutina Albrechta.

120443 B
Digitized by Google

Digitized by Google

Častna braćo i premili sinci!

I

Težko će itko tajiti, da medju političko-vjerozakonskimi pitanji, koja u naše vrieme ljudskim umovom, a navlastito zakonotvornim skupštinam i javnim upravam mnogo muke zadavaju, nije nijedno važnije od pitanja: kako bi se imale valjano urediti učione i obuka, kako li shodno udesiti uzgoj mladeži, gledom na različite razrede i stališe, na koje se po svojoj naravi dieli? Jerbo akoprem izkustvo zasvjedočava, da mladići, gdjekad što brižnije poučani i uzgojeni, budu ili neukrotivom žestinom naravi s prave staze odvraćeni, ili pogubnom silom zlih primjerah u stranputice zavedeni, ili napokon radi drugih nesrećnih okolnostih izopačeni: zato se ipak o najvećoj česti mladeži može jamačno uztvrditi: da, stupivši u godine mladjenačke i muževne dobe, neće se povadjati za drugimi pravili života, već za onimi, što jih je neumorna skrb učiteljska i blagotvorna ruka odgojiteljska njekad joj u pamet i srdce usaditi neprestano nastojala. Već je Seneka mudro primjetio: Altius praecepta descendunt, quae teneris imprimuntur aetatibus, — što će reći: da se bolje pamte i jače djeluju zakoni, koji se nauče za mlada. A krasno kaže Horac: Ingenuas didicisse fideliter artes, emollit mores, nec sinit esse feros, — što u kratko znači: da čestita nauka i umjeća blaži i kroti ćud. Radi toga izlišno bi se išao truditi, tko bi mnogimi razlozi htio dokazati, da je nastava i uzgoj

Digitized by Google

omladine stvar najveće važnosti gledeć na blagostanje narodah i sreću budućih porodah. Tako se u tom svi suglasno slažu.

Zamašnije i mučnije je pitanje, i zato se s velikom žestinom u svakom obziru pretresuje: kakova treba da bude obuka i uzgoj mladeži, da odgovara svojoj žudjenoj svrsi? a to je, da bude u prilog pravomu boljku ljudskoga družtva?

Ob ovom pitanju napisane su jurve čitave knjižnice. I ja sám, tečajem preko tridesetgodišnjega moga biskupovanja, nadjoh različitih prigodah, ako ne naumice i, štono se veli, sustavno, ipak prema nastalim potrebam i zahtjevom vaše svete službe, s posebnih gledištah očitovat vam, premila braćo i sinci, svoje mnienje o prevažnom ovom pitanju. To me ipak neprieči, da se na isti predmet opet nepovratim, i to s nakanom, da se ovaj put o njem u potanje razglabanje upustim. Na to me privoliše osobito dvie okolnosti vremena. Jedna, što se ponajviše u ovaj par zakonotvorstva i naše carevine, dapače i naše u najužjem smislu uzete domovine, trude, kako će uglaviti zakone ob obuci i uzgoju mladeži. Druga, što je jedva ikad do sada bilo vrieme, koje bi u toj struci bilo proizvelo veću razliku načelah, nazorah, dapače čitavih sustavah, kakovu bez prestanka radjaju naši dani; a ova načela, nazori i sustavi, ako se na kušniku svake prave znanosti, naime na ustanovah objavljene vjere kršćanske ogledaju, riedko podnose pokus, a često se pokazuju upravo protivni, te ne samo pravoj obrazovanosti mladjane dobe, nego i istoj javnoj sviesti, miru i sreći narodah skroz pogibeljni.

Nisam, kako već natuknuh, naumio izdati razpravu, kojom bi se umjeća obučanja i uzgajanja mladeži izcrpila i pretresla u cieloj svojoj obširnosti. To ne samo da bi nadmašilo obseg i način pastirske poslanice, nego bi još

Digitized by Google

bio i posao nadilazeći slabu moju duševnu i tjelesnu snagu, a nebi urodio drugim posljedkom, već da bi se broj tolikih s velike strane izvrstno napisanih djelah o uzgoju jednom, i to još nedostatnom, a po vriednosti jedva srednje ruke razpravom pomnožao.

U razpravljanju ovoga predmeta postupat ću tako, da najprije navedem u jezgri njeka obćenita načela, koja težko da će itko bezpredsudno misleći i ljudskomu rodu dobro želeći smjeti pobijati; zatim pako, da s obzirom na ista načela i uz svjetlo evangjeoske istine glede onih, koja vam u raznih sgodah duhovne pastve poput pravila mogu poslužiti, s običnom iskrenosti, te, u koliko bude potrebito, s apoštolskom slobodom kažem, što i kako mislim. Doduše niti se usudjujem nadati, niti mogu zahtievati, da svi oni, koje providnost božja na putu svetoga duhovničkoga zvanja povjeri upravi mojoj, i u manje bitnih pitanjih sa mnom goje ista mnienja: ipak bi silno željeti bilo, da u svih javno-vjerozakonskih nazorih medju nadpastirom i podčinjenim svećenstvom vlada što veće suglasje; a prema onoj sinovskoj odanosti, koju napram meni gojite, premila braćo i sinci, baš pouzdano očekujem, da ćete ove nazore, što ću jih poslie zrela razmotrenja, te čistom ponukom istine i javne toli crkve koli domovine tičuće se koristi potaknut pred vami odkriti, umom i srdcem prigrliti.

Da vidimo najprije:

Koje su bitne sastavine u nastavi i uzgoju mladeži?

Svemogući Stvoritelj svieta, učinivši čovjeka kraljem svojih stvorovah, dade mu, osim dostojna prema toli uzvišenoj njegovoj odluci tiela, o kom u ostalom neće biti govora u ovoj razpravi, još dušu, na svoju, kako veli sveto pismo, sliku i priliku sazdanu, neumrlošću obdarenu, i

Digitized by Google

koju već jedan od ponajglavnijih starih mudracah nazvà božjom iskrom; čist duh, komu je mnoga i vrla svojstva udielio. Ob ovoj istini neću da trošim mnogo riečih: budući uvjeren, da u vašem broju neima nijednoga, koj bi ob ovoj prevažnoj dogmi naše vjere najmanje dvoumio; budući sasvim osvjedočen, da neima medju vami nikoga, koj nebi od sebe odbijao, dapače sgražao se nad onimi hipotezami nestašnih novotarah, koji ljudski razum i svukoliku djelatnost našega uma i razbora iz neznam kakova sastava živacah i moždjanskih vlakanacah, dakle iz djelatne snage trome tvari nastoje izvoditi, i to samovoljnimi, na nikakovih temeljitih razlozih neosnovanimi svojimi tvrdnjami, ter u suprot sveobćemu čuvstvu čovječanskoga roda; nezamjećući pri tom, da se takovim naukom svaki temelj ćudoredne slobode, dakle i pojam iste krieposti i opačine, pomisao iste zasluge i krivnje, napokon vaskolik bitak čovječanskoga dostojanstva i prave sreće u svojem životnom korenju podsieca.

U ovoj od Tvorca čovječjemu tielu udieljenoj duši razlikuju se ponajglavnije dva prevrla svojstva: naime razum i slobodna volja. Kao stan razuma označuje se ponajviše um iliti razbor ljudski, a djelatnosti slobodne volje daje se obično za područje srdce.

Premda su ova dva svojstva naše duše u mnogovrstnoj medju sobom svezi: zato ipak u svom razvoju neidu vazda uzporednim ili jednoličnim putem. Dapače često su tako napram sebi nejednaka, da dočim jedno na stazi savršenstva izvrstno napreduje, drugo ili jako zaostaje, ili krenuvši putem savršenstvu protivnim, izvrgne se u veću ili manju sirovost a kadšto u prežalostnu izopačenost. To zasvjedočava poviest svih vremenah i narodah. Svako naime doba obiluje primjeri ljudih, koji uz neznatan razvitak umnih svojih silah i s malim obsegom znanja odlikovahu se izglednim kriepostnim življenjem, dapače

Digitized by Google

vitežkim naporom doprieše do uzorita stupnja ćudoredne savršenosti; ali s druge strane prikazuju nam se i primjeri ljudih, kojim, premda bijahu pronicavim umom obdareni, i obilatim znanjem nariešeni, ipak svake čovječne ćuti lišeno, dakle sasvim izopačeno srdce kucaše u grudih. A ovi gotovo svagda, i polag sve svoje umne prosvjete, bijahu pravim bičem svojim suvremenikom.

O tom istom upućuje nas i naše vrieme svagdanjimi i bezbrojnimi prizori. Doista u svih kruzih čovječanskoga družtva nalazimo ljudih, i to ne riedkih, koji su različite znanosti ozbiljno, a kadšto za čudo vješto proučili, ali su sirova srdca, dapače budi obsjenami prihvaćenih opakih načelah, budi nasladami putenosti zavedeni tako se pokazuju skvareni, da izgube javno štovanje, i bivaju vrela, iz kojih u porodicah, dà i u državi, mnogi prevrati i nevolje potiču. Ima suprotivno ljudih, i to ne malo na broju, koji neimajući višje znanstvene obrazovanosti tako su ipak vrla i blaga srdca, da su svim, s kojimi dodju u bliži doticaj, mili i dragi, ter ugodnim i sladkim plodom rode čovječanstvu i bratinskoj slozi u prilog.

Odtud proizlazi, da za steći slavno ime ugladjena i prosvietljena čovjeka nije nipošto dosta, da tko samo umne ima valjano razvijene sile, i da si je prema zahtjevom svoga stališa pribavio potrebito znanje; nego je povrh toga još nuždno, da mu bude srdce čovječnimi ćuti sbilja upitomljeno, te zdravimi ćudorednimi načeli za stalno vršenje kriepostih upodobljeno. Dapače ovaj posljednji uvjet, naime uljudba srdca, važi tim više: što je posve nedvojbeno, da medju ljudskimi razredi nije čovječjemu družtvu nijedan više opasan, koliko onaj, koj je sastavljen od osobah prosvietljena ravno uma i razuma, ali zajedno neuljudna i opaka srdca. Za cielo niti Nero, Kaligula ili Julijan odmetnik nebi bili toliko nevoljah navalili na čovječanstvo; niti Ario, Focio i Luther nebi bili crkvi toliko nanieli

Digitized by Google

zalah, da s mnogovrstnom umnom obrazovanosti nebudu bili imali spojeno srdce bez nježnijega napram ljudem nagnuća, i ćud prave bratinske ljubavi lišenu. Prema tomu sbilja istina je nepobitna, što je razgovetnom, a na dubokoj mudrosti osnovanom svojom izrekom uztvrdio Toma Kempenjanin, rekavši: doista bolji je ponizan seljanin, služeći Bogu, nego li ohol mudrac, koj, nemareći za se, promatra tečaj nebesah.

Naravnim tekom odtud sliedi, da obuka i uzgoj mladeži, za da budu prema svojoj svrsi, imadu usavršivati razum i srdce; te da je obuka to izvrstnija, a uzgoj to valjaniji, što u obojoj ovoj struci kod omladine rodi obilatijimi plodovi; a da nije ništa opasnije, nego li mladomu naraštaju um mnogim naukom naobraziti, a ćud i srdce zanemariti, ili ga još krivim uzgajanjem na put pravoj ćudorednoj vrlini protivan navrnuti.

Što se napose tiče

Uljudbe čovječjega srdca:

Neima sumnje, da je za njezino usavršenje najuspješnijim, a da istinitije rečem, jedinim sredstvom vjera. Jerbo prava uljudba (kultura) srdca sastoji u tom, da ljudi sviknu pokoravat se onomu, što je pravo i pošteno, da se nauče štovati i ljubiti, što ćudoredni zakon odobrava, a mrziti, što mu je protivno; u kratko, da se povadjaju za krieposti, a da jim bude zazorna opačina. Ali pravo, stalno i čvrsto nastojanje oko krieposti nemože obstojati bez vjere. Tko nevjeruje, da ima Bog, a to će reći, najsavršenije, najsvetije i najpravednije biće: taj će vazda biti lišen jakih pobudah, nukajućih na sljedbu krieposti i ćudorednoga savršenstva; težko će si ikada prisvojiti onu snagu duše, koja je moćna svladati zamamljivanje putenosti. Tko u srdcu svojem neosjeća što veće napram Bogu počitanje, sdruženo sa sinovskom ljubavlju; komu grudi

Digitized by Google

nisu osvojila čuvstva harnosti napram previšnjem i preblagom Tvorcu, od čije neizmjerne milosti imade sva duševna i tjelesna dobra: taj se neće truditi, da vaskolik način svoga života udesi prema volji i zapovjedim istoga preblagoga bića, neće se briniti za usavršenje svojega srdca. Tko neljubi svoga bližnjega radi Boga, to jest iz počitanja i harnosti prama Bogu, koj mu je ovu dužnost ljubavi naložio: taj će istina, susjetnimi (simpatičnimi) čuvstvi i različnimi ljudskimi obziri potaknut, moći kadšto drugim ljudem njeke usluge ljubavi izkazivati: ali do onoga stepena ljubavi iskrnjega jedva da će se ikada popeti, s koga bi poticao stalan navičaj življenja, koj bi se razprostirao na sve umrle stvorove, komu za volju bio bi svatko spreman odreći se lastih i slastih svojega života, ter, ako je potrebito, i sám život žrtvovati. U obće u koga neima tvrde vjere i nabožnosti, akoprem s ljudskih obzirah, ili s drugih kakovih ponukah vrši kadšto kriepostne čine: težko da će se ikada uznieti do stavne i čvrste krieposti, u čem navlastito sastoji vrlina ljudskoga srdca.

Nadalje kako je moćan i odlučan upliv vjere, navlastito kršćanske, na čovječji duh i uljudbu srdca? stvar sama govori jasnije, nego da bi to trebalo kakovimi razlozi dokazivati; jasnije, nego da bi se očevidna istina kakogod domišljato sastavljenimi mudrolijami pobiti mogla. Već sam, častna braćo i premili sinci, opetovano pozornost vašu svraćao na onu divnu svetost življenja, koja u prvo doba crkve bje zavladala medju vjernimi sljedbenici kršćanske vjere; kojoj se narodi poganski tim većim čudom divljahu: čim je prije toga kod njih zievao dublji ponor svake izopačenosti. Ali ista kršćanska vjera i kasnije, tečajem osamnaest stoljećah, proizvede nebrojeno množtvo mučenikah, izpovjednikah, i drugih svakoga reda, dobe i stališa ljudih, koji neporočno nevino življenje provodeći

Digitized by Google

oplemeniše si srdce kriepostmi svake ruke, dapače doprieše junačkim srdcem do viška ćudorednoga savršenstva. Ista kršćanska vjera i danas rodi u duhovih i srdcih ljudskih spasovitimi plodovi, gdjegod se čistom nakanom prima, ljubezno goji, ter iskrenim nastojanjem dobre volje uzdržava.

Još se to očevidnije potvrdjuje i tim, što po svjedočanstvu sv. Ivana Evangjeliste svaka skvarenost našega srdca proiztiče iz požude pùti, požude očijuh i oholosti života, a da se ova najglavnija vrela ljudske opakosti zatrpaju, ništa se od svete vjere kršćanske uspješnijega ni smisliti neda. Sbilja tko oduševljen živom vjerom promatra Spasitelja na križu viseća: zar da se neokani nadute oholosti, videći, kako on, prem je bio jedinorodjeni Sin božji i odsjev slave vječnoga Otca, ipak se je za spasenje naše tako ponizio, da se je zaodjeo prilikom sluge, pokoravajući se do smrti, a smrti križa. Tko stane razmišljati ničemu neprispodobivu čistoću življenja početnika naše vjere, koja čistoća bijaše tolika, da se je iz nepokaljane djevice roditi hotio, te prije svih drugih svojemu djevičanskomu učeniku dopustio, da mu na grudih počiva: kako da se i u njem nerazpiri ljubav čistoće, kako da nezamrzi na one gnjusne putene rugote, kojim je ljudski rod toliko podvržen? Tko pazljivo uzme razmatrati, kako Spasitelj nije čeznuo za slavom, bogatstvom i nasladami ovoga života, te je htio rodit se u pojati, a vaskolik svoj život u nestašici, te medju porugami i pogrdami provoditi, — taj neće moći ginuti za blagom ovoga svieta, a još manje nastojeći o njegovoj nabavi skriviti kakovu nepravdu. To isto valja i o ljubavi bližnjega, koja je po besjedah učitelja narodah dopunitba zakona i sveza savršenstva. U istinu, tko vjernim okom motri svoga Spasitelja, tko uvidja, da cielo njegovo življenje nebijaše drugo, nego neprestano sipanje

Digitized by Google

blagodatih svake ruke ljudem udieljivanih, a požrtvovanje sama sebe za spas drugih: tomu neće moći otvrdnuti srdce; neće mu se dati na ino, van da i on ljubavi bližnjega otvori cielu svoju dušu. To isto može se reći, a moglo bi se dokazati o svih drugih kriepostih, i o svih blagih čuvstvih, koja spadaju na uljudbu čovječjega srdca. No već iz navedenih vidi se dovoljno: da je vjera, navlastito kršćanska, najuspješnije, te s toga neprocjenivo pomagalo, kojim se stiče uljudba čovječjega srdca.

Al vjera nije samo uspješno sredstvo, da se unapriedi obrazovanost ljudskoga srdca, nego se može s nepobitnom istinom reći: da je ona u toj struci toli odlučne vriednosti, da se nikakovom drugom stvari nemože nadomjestiti. Već je mnogo pokusah učinjeno, da se ćudoredba odluči od vjere, te dokaže, da ova nije onoj nuždnim uvjetom. U novije vrieme s velikim oduševljenjem oglašen je tako zvani sustav ćudoredne neodvislosti, koj se inače imenom pozitivizma obično naziva.

U njem se tvrdi, da se načela ćudoredbe mogu iz prirodnih zakonah i postavnih izkustvom stečenih podatakah s onom istom izvjestnosti ustanoviti, s kojom je to učinjeno, i biva dan danas glede siloslovja, te liečničkih i matematičkih znanostih. Ali da ove tvrdnje nisu ništa drugo van utvare bolestne glave, ili pače proizvodi srdca mržnjom napram vjeri opojena, već se odtud uvidja, što dosad još niti jedno načelo ove nove filozofije nije uglavljeno, koje bi ma djelomice samo bilo podnielo izpit razborite kritike, i kojemu se namah nebi bilo s mnogo stranah temeljito protuslovilo. A što još očitije pokazuje izpraznost, dapače lahkoumnost ovih novih sustavah, jest to, da njihovom snagom ne samo nijedan puk ili veća kakova občina, nego niti ikoja posebna porodica, padši kojom god nesrećom u sirovost srdca i moralnu skvarenost, nebje još nikad popravljena. Al i ako bi samovoljne ovakove

Digitized by Google

hipoteze, ter izvedena iz njih pravila mogla ponešto djelovati na ljude naučne, gledom na ćudoredno življenje i uljudbu srdca: može li se misliti, ili razložito očekivati, da će iz teoretičnih ovakovih tančinah i hitroumnih igrarijah ikad proticati blagotvoran upliv na pučanstvo i neuke glave, od kojih je ipak većim dielom sastavljeno čovječanstvo? Otmi čovjeku neuku, te nevještu shvaćati višjih pojmovah, vjeru u Boga, koj je sve stvorio, sve uzdržaje i svim upravlja, kojemu su sve i najskrovnije naše misli poznate, i koj će s jedne strane radi najvećega svoga milosrdja, a s druge strane radi savršene svoje pravednosti svakomu od nas, ako ne u ovom životu, a to jamačno u vječnosti, udielit, što zavriedismo, nagradu ili kaznu — otmi, velim, čovjeku bez višje obrazovanosti, ovu vjeru: pa ćeš vidjeti, jeda li će ove novotarske mudrolije ma najmanjom silom na njegovo ćudoredno stanje djelovati? Lišen vjere spasonosne i jedine mu podpore, koja bi ga na stazi boljega života mogla čuvati, vlastitom će svojom težinom greznuti u svake vrsti skvarenost, a često udavit se u najgnjusnijem glibu opačinah.

Već iz dosad rečenih lasno je moći razabrati, što valja držati o

Učionah i odgojilištih, lišenih značaja stavne vjere?

Šireći se naime svednevice, i sve više nehajstvo za kršćansku vjeru, već od duljega vremena u premnogih državah s velikim žarom i zanimanjem trude se mnogi zakonodavni i upravni sborovi, kako će se što prije i što više ustanoviti i podići javnih odgojilištah, u kojih, bez svakoga obzira na vjeru, ima se mladež učiti mnogim umjećam i znanostim, neostaviv vjerouci nikakova upliva na takovu obuku, dapače ukloniv ga naročito. Tvrdi se naime, da je drugo područje stvarih na vjeru spadajućih, a drugo opet znanostih, odnosećih se samo na vremenite

Digitized by Google

svrhe; a svaki uticaj vjerskih sustavah na znanosti da je ovim posliednjim na štetu. Ovo načelo, kako se nepodudara s istinom i protivno je izkustvu: tako se nemože nikako privesti u slogu sa zdravimi pravili o gojitbi mladeži. Kako se već iz onih, koja malo prije u kratko napomenuh, vidi, jedan dio gojitbe, i to ponajglavniji i najveće važnosti sastoji u uljudbi srdca; a ovoj uljudbi, da se valjano provede, poglavitim i gotovo jedinim sredstvom jest vjera. Čim se dakle ova izključuje, ili odviš štedljivo rabi, nemože ni nastava mladeži da nebude nedostatna, ili pače da s namienjenom svrhom u opreku nedodje. Nam ravno, poljubljena braćo i sinci, koji smo uvjereni u duši, da je samo jedna vjera istinita, te sbilja božja i spasovita, naime ona, koju ustanovi naš Spasitelj, te koju, da bude od svake zablude občuvana, povjeri svojoj svetoj crkvi, osnovanoj na apoštolah, a osobito poglavice apoštolskoga temelju, nemože biti povoljno i drago, videći, kako se uvadjaju učilišta i odgojilišta, ne na ovom od Spasitelja odredjenom, već na drugom kojemgod krivom vjerozakonskom temelju podizana. Razabravši stvar ipak pobliže, moramo svakojako željeti, da se za sljedbenike različitih vjeroizpoviedih neka radje podignu osebna odgojilišta, nego li zavodi, neimajući stavnoga vjerskoga značaja. Crkva grčko-iztočna, premda je s katoličkom svaku svezu prekinula, pridržava ipak još najveći dio katoličkih dogmah, a posjeduje dosta veliko obilje vjerozakonskih istinah, podobnih unapredjivati u svojoj omladini uljudbu srdca. I protestanti, na koliko njihovim simboličnim naukom nije još otrov racionalizma i materializma raztvorio svu snagu, imadu dosta znatno blago vjerozakonskih istinah, kojimi na obrazovanost duha i srdca kod svoje mladeži mogu blagotvorno djelovati. To se može reći i o židovih, u koliko dogme staroga zakona, na božjem ugledu osnovane, nisu praznovjernimi svojimi ustanovami kasnijih

Digitized by Google

vremenah posve iztrošili. Isto muhamedansko praznovjerje ima dosta vjerozakonskih pravilah, koja su vrstna djelovati na ublaženje srdacah mladeži svojoj sljedbi pripadajuće. Po gotovu o svih odgojilištih drugih vjeroizpoviedih nemože se reći, da su lišena baš svih onih pomagalah, koja su potrebita za uljudbu mladjanih srdacah; to jest nemože se reći, da neimaju nikakovih podlogah ili počelnih sastavinah, što jih ova vrst obrazovanosti zahtieva. Ali zavodi, odbijajući svaku stavnu vjeru, takovih su sbilja lišeni, pa se radi toga prema prvašnjim za mnogo pogibeljnije držati imadu. Odtud dolazi, da dočim novimi načeli liberalizma zadojeni puci i narodi misle, da su najveći napredak učinili, zavodeći učione bez svake izpoviedi stavne vjere, medju koje žalibog od njekoga vremena i austrijsko-ugarsku carevinu brojiti treba, — drugi veliki narodi, vrstni stvari i prave jim razloge valjano prosuditi, neće da prihvate ovu pogubnu osnovu. Tako Englezka djelom i tvorom takove zavode odbija, a u sjedinjenih državah sjeverne Amerike učione bezvjerne bivaju svakim danom redje. U istoj protestantskoj Pruskoj nije se ministarstvo bogoštovja i javne nastave uztezalo očitovati: da početne i srednje učione imadu vjerozakonskim značajem proniknute biti.

Branitelji tako nazvanih bezvjernih zavodah kažu doduše: da oni vjeronauk neizključuju sasvim, dapače zahtievaju naročito, neka se ovaj svakoga tjedna u odredjene ure učenikom i to od duhovnika predaje, ali samo da žele, da uticaj svećenstva u predavanje drugih naukah bude zapriečen. No pogledamo li ovoj stvari bliže u lice, priznat ćemo, da se zlu, o kom govorimo, ovakovom uredbom tako slabo može doskočiti, te moraš scieniti, kao da se njom samo namjerava, kako će se ovom obsjenom zavarati ljudi, kojim je još stalo do vjere. Jerbo ponajprije, što su dvie ure na tjedan, na koje se obično steže vjerouka,

Digitized by Google

sravniv je s dvadeset i dvie, dvadeset četiri, kadšto i više urah, kojimi se mladeži predavaju ine znanstvene struke, a u kojih razlaganju ne samo da se neuzima nikakov prijazni obzir na vjeru; nego se često brane načela vjeri neprijateljna, ili se bar dodavaju nestašne primjetbe, koje su podobne vjerozakonsko uvjerenje u duši mladića kadšto najvrlije ćudi, podkopati, ili stubkom izkoreniti. I sbilja može li se što drugo očekivati bar od velikoga diela učiteljah, koji se bez svakoga obzira na vjeru i nabožno-ćudoredni značaj, kako to novi zakoni dopuštaju, namiešćaju po učilištih; medju koje moći će se, a prema opakom duhu vremena bez dvojbe često će se i uvući i u čisto ovejane katoličke obćine ljudi bez svake nabožne ćuti, različitim katoličkoj crkvi protivnim sljedbam pripadajući, možda ni svetim krstom nepreporodjeni, ili inače pogubnim naukom racionalizma, materializma i pozitivizma odani!

Nadalje vjera nije stvar samo za pamet, niti se nesvršuje tim, da se samo nauče njeke pokraćene bogoslovne razprave, neobziruć se na nauke, s drugih stranah mladeži predavane. Da mladić bude sbilja nabožnom vjerom zadojen: treba da prouči i njen sadržaj, i da jasno te razgovetno pozna razloge, na kojih se osniva istinitost vjere: kako će se moći sam osvjedočiti, da medju dogmami vjere i istinitimi načeli ostalih znanostih neima pravoga protuslovja. Jerbo ako si nepribavi ovoga uvjerenja, odmah će prezirati sve, što se tiče vjere; a prianjati će naukam, što će mu jih predavati učitelji drugih znanstvenih strukah; a to tim sigurnije, čim sjajnijom odorom učenosti ove nauke običavaju zaodievati; te što one po svojoj naravi i putenosti i drzovitosti ljudskoga razuma idu u prilog, dočim se istine vjere većinom objema protive, te zahtievaju odlučnu muževnu snagu, da se putene požude pokoravaju vlasti uma;

Digitized by Google

ova pako uzprega omladini, kojom vladaju strasti, naravno da se čini tegotna i nepovoljna.

Ali i to još nije dosta, da budu srdca mladeži duhom nabožnosti valjano uzgojena. Da vjera spasovno može djelovati, valja da svoje korenje ne samo u razumu, nego i u srdcu, a to, kako jur napomenusmo, ponajglavnije u ovom uvrieži; treba da pronikne svekoliko osjećanje i djelovanje čovjeka, privolivši ga na razboritu prema sebi pokornost. A to se može samo tako postignuti, da se omladina, primivši ju kanoti za ruku, provede preko svih pašnikah duhovnoga i vjerozakonskoga života; da se čestimi pobožnimi vještbami, sveudiljnim učestvovanjem svetotajstvah, te svimi što evangjeoskim zakonom, što brigom matere crkve propisanimi pomagali kriepostih neprestano rukovodi po stazi spasa i savršenstva. Samom têžom izopačene naše naravi priklanjamo se onomu, što je božjim zapovjedim i krieposti protivno. S toga veli učitelj narodah: Vidim drugi zakon u udih svojih, koj se protivi zakonu uma moga, i čini me sužnjem zakona grehovnoga, koj je u udih mojih. Da dakle žalostnomu ovomu zakonu nepodlegnu osobito strastmi vrijuća mladjana srdca, treba neumorne pažnje, sveudiljnih neprestanih pobudah, što marljivije porabe sredstvah tomu se opirućih. Niti nije od potrebe, da se ljudi, a ponajprije da se mladež skvari, utuvit joj nahvalice opaka načela: dosta je u to ime ostavit ju samu sebi; zanemariti sredstva i pomagala svetijega življenja, propisana vjerom; ostalo proizvesti će sam onaj, koga malo prije napomenuh, zakon grehovan, koj je u udih naših. A to izobila dokazuje žalostno izkustvo osobito najnovijega našega vremena. Svjedoči nam naime, da pretežni dio mladeži onih odgojilištah, u kojih se za vjeru haje i nehaje, u kojih vlada zlosretno ono načelo, da se vjeri svaki uticaj u druge znanosti ima zapriečiti: gledeć na uljudbu srdca i ćudorednost života

Digitized by Google

ostaje tužnim načinom zapušten, dà opustošen. Istina, mladež takova nauči se svakojakomu znanju i umjenju, no ovo je ponajviše samo površno i prividno; ali je uza to većinom drzovita, obiestna, preziruća božje i ljudske zakone, spremna na svako nestašno djelo, i podobna pružiti gotovo gradivo svakomu prevratnomu pokretu.

Ovomu tvrdjenju za dokaz mogao bih sastaviti čitav niz dogodjajah; no, mimoišav ostale, napomenut ću samo dva. Na lovanskom sveučilištu u Belgiji, koje, kako je poznato, stenje pod uplivom slobodnih zidarah i inih vjeropraznih ljudih, bezbožnost akademičke omladine već je dotle dotjerala, da se u njekoj svojoj javnoj skupštini nije žacala bogogrdnim jezikom nijekati isto biće svevišnjega gospodina Boga. Drugi suvrstne drzovitosti čin sbio se nedavna na sveučilištu parižkom, poimence u njegovom liečničkom sboru, sastavljenom malo ne sasvim od ljudih materialističkim i pozitivističkim načelom odanih. Pošto se naime uz druge profesore, niječuće da ima duhovah, dakle da ima Bog i ljudska duša, našao ipak jedan, koj je bezbožnoj ovoj, te istomu pojmu krieposti i ljudske slobode protivnomu tvrdjenju protuslovio, budu tim tako razjareni njegovi slušatelji, da su istoga toga, ostalim svojim sudrugom opirućega se učitelja svoga prisilili, te je morao umah iz školske dvorane izaći.

Na iste plodove sluti i našoj carevini nedavna u Beču velikim troškom, a demonštrativnom hukom i bukom uvedeni paedagogium. I u njem se nepredaje, dapače izriekom izključena je svaka vjerouka, izključena su vještbanja i pomagala nabožnoga duha i kršćanske bogoljubnosti. Iz jednakih uzrokah obično proizticu jednaki učinci. Ako dakle mudra opreznost vladina primjernimi sredstvi tolikomu zlu za vremena nedoskoči; ili ako razborita ljubav roditeljska prama svojoj djeci ovu, dok je još vremena,

Digitized by Google

neizbavi iz tolike pogibelji: doista nemože se niti od gojenacah ovoga zavoda ništa drugo izgledati, nego ono, što malo prije vidjesmo da se je lovanskoj i parižkoj omladini dogodilo.

Ali niti s ovim nije još zadovoljan liberalni, kako ga rado imenuju, a sbilja vjeri samo neprijateljni duh našega vremena. Nije njemu naime dosta, da mladeži mužkoga spola otme vjeru, a to će reći najblagotvornije promicalo uljudbe srdca, već on opako svoje nastojanje razprostire i na nježnu dobu ženskoga spola, dočim se pod izlikom višje obrazovanosti podižu odgojilišta, u kojih se djevojkam izmedju 14. i 18. godine nudi ovakova svjetska, i svakoga duha stavne vjere lišena nastava i uzgoj. U ovoj struci odlikovao se osobito ministar nastave i bogoštovja u Francezkoj, Duruy, scieneći, da će ime svoje neumrlom slavom ovjenčati, ako uz sveučilišta i akademije javnim troškom utemelji za ženski spol višja učilišta tako, da će se djevojke pod upravom onih istih javnih učiteljah, koji mužkoj omladini predavaju, učiti što obširnije siloslovju i drugim prirodoslovnim znanostim; što mu u velikoj česti Francezke podje za rukom i oživotvoriti. Netreba osobita oštroumja onomu, koj umije stvari ocienjivati po njihovoj vlastitoj vriednosti, a ne po prividnoj sljepariji, te će namah primjetiti, da su u ovakovih zavodih očitoj pogibelji izvrženi najdragocjeniji uresi ženskoga spola, po imenu stidljivost, čednost i sramežljivost; izgubivši pako ove jednom djevojka, težko da će ikada, kako treba, vršiti dužnosti nježne majke, vjerne supruge i brižne kućanice, kojimi se ipak ponajglavnije, dà gotovo jedino završuje njezin djelokrug. Izpoviedam, da mi vazda bijaše neugodno, sastadoh li se sa ženskinjom, koja, nemareći za one krieposti domaćega života, koje sveto pismo o snažnoj ženi toli krasno nabraja, radje se bavi mudroslovnimi, političkimi i inimi ovim srodnimi nauci.

Digitized by Google

Jerbo ne samo da u njih žena riedko kada može nadmašiti dvojbenu slavu scioliteta i nedoukah, nego zanimajući se njimi ponajviše još zapušta ono, za što ju je tvorčeva mudrost opredielila. Nadalje znamo, da su majke ponajglavnije učiteljice i odgojiteljice i djece mužkoga spola. Znamo, na koliko blagostanje porodicah, a pošto narodi postaju od porodicah, i blagostanje istih narodah zavisi od materinske nabožnosti, koja tepajuće još djetinske jezike upućuje izgovarati imena Boga i Spasitelja, nježne djetečje ručice sklapa, i prama nebu upravlja, te napokon koja je u kućnom krugu ponajglavnija braniteljica i uzdržateljica čednosti, reda, uzajamne ljubavi i svih ostalih kršćanskih kriepostih. Da li se to od osobah, koje će javne sveučilištne i akademičke zavode tečajem više godinah polaziti, te se ponajviše za mladjimi, većim dielom načeli materializma, pozitivizma i drugih pogubnih sustavah zadojenimi, a svake nabožne ćuti lišenimi učitelji povadjati, razborito može predmnievati, a neima li više razloga bojat se svega, što je ovomu protivno? može svatko lasno prosuditi; dakle i svaki razuman čovjek može razabrati, kako očevidna, i kako sažaljenja dostojna zla moraju ljudskomu rodu proizteći iz ovakove nastave? Nije dakle čudo, što su se nadpastiri francezki, a ponajprije veliki onaj biskup orleanski, kojega neumrle zasluge za vjeru cielomu su gotovo svietu poznate, s tolikim žarom apoštolske gorljivosti podigli proti pogubnoj ovoj obuci; a nije tašta nada, da će u francezkoj carevini najveći dio otacah a ponajprije majke, kojim je stalo do sreće svoje krvi, svoju djecu oteti ovim opasnim izkušajem, te ju i nadalje povjeravati čistim rukam vjerozakonskih družbah, koje i dosad nastojeć oko vrla uzgoja ženske omladine umješe si steći neumrlih zaslugah.

Dalje preostaje pitanje, takodjer velikom žestinom u naše doba razpravljano; naime:

Digitized by Google

Komu navlastito pripada pravo, a prinadleži dužnost, da obukom i uzgojem mladeži upravlja?

Neću da se upuštam u sustavno i potanje razlaganje ovoga pitanja: neda mi se ipak na ino, nego da o ponajglavnijih točkah, na koje se obično svadja, odkrijem vam svoje misli braćo i sinci premileni.

Po sudu svih pametnih ljudih o tom nemože se dvojiti:

Da se pravo i dužnost nastojati oko obuke i uzgoja mladeži odnosi ponajglavnije na roditelje.

Kako bo, naročitom uputom naravnoga zakona, držani su roditelji, da što mogu bolje oskrbe čedo s onim, što mu treba na sačuvanje tjelesnoga života, zdravlja, cjelovitosti udah i razvoj tjelesnih silah: tako kriepostju istoga naravnoga zakona suvrstna, dapače još svetija dužnost prinadleži roditeljem, da porodu svojemu nabave sve ono, o čem mu visi obrazovanost uma i uljudba srdca. Ovo prirodjeno pravo roditeljsko priznavahu svi tako stariji, kako i novijega vremena narodi, s iznimkom jedinih Lacedemonjanah, koji pridržavahu jedino državi pravo uzgajati domorodnu mladež. Ali iz ove proti obćenitom uvjerenju ostalih narodah prisvajane si vlasti proiztekoše kod njih i za isti narod prežalostni posljedci. Jer dočim su druge i susjedne države, poimence atenska republika, ogromno i sbilja divno napredovale u znanostih i umjetnostih svake ruke, Lacedemonjani ostaše malo ne u svojoj prvotnoj sirovosti. Nadalje ovo pravo i ova dužnost roditeljska tako je nepobitne istinitosti, da se više bistroumnih i naučnih ljudih nije ustručavalo uztvrditi: da država u odgojivanju mladeži zastupa samo mjesto i nedostatnost roditeljah, te da se njoj ovo pravo samo na toliko može ustupiti, na koliko roditelji, s nestašice sred-

Digitized by Google

stvah i dovoljne vlastite obrazovanosti, te s drugih važnih uzrokah svojoj dužnosti nemogu valjano zadovoljiti.

Osim roditeljah

Nedvojbeno pravo i stroga dužnost, uticati u obučanje i uzgajanje mladeži, pripada crkvi, što će reći službenikom vjere.

To se vidi već iz obćenite one spasiteljeve zapoviedi, dane apoštolom: Ajdete učite sve narode, krsteći i t. d. Zatim: Propoviedajte evangjelje svakomu stvoru. Ako su apoštoli i njihovi nasljednici dobili pravo, i to božanskim ugledom onoga, komu je dana sva vlast na nebu i na zemlji, da uče sve narode i navieštaju evangjelje svakomu stvoru: doista takovo pravo pripada jim i glede mladoga naraštaja; a to tim više, što je upravo ovoj dobi takova obuka najpotrebitija; to radi nebrojenih pogibeljih prietećih od strastih, koje ju na stranputice zavadjaju; to što je pamet i srdce mladeži najpodobnije primiti nauk i uputu; to napokon, što od valjane nastave i uzgoja mladeži obično zavisi sreća ili nesreća budućih pokoljenjah.

Ovoga svoga prava i dužnosti sviestna si crkva tečajem mnogo vjekovah bijaše gotovo sama samcata, koja se nastavom i uzgojem mladeži bavila. U starije doba skoro sve učione nalažahu se u samostanskih zidinah; kojim se kasnije pridružiše župne i biskupske učione. I u novije vrieme višja učilišta, dà ista sveučilišta uzdržavahu se ponajviše ugledom rimskih papah.

Neprijatelji vjere običavaju prigovarati: da baš one pod uplivom vjere stojeće učione neodgovarahu ni malo očekivanju; u nje bo, vele, kako bijahu tminom srednjega vieka zamračene, te razne vrsti predsudam izvržene, zrake prosvietljena ljudskoga uma nemogahu gotovo nikad prodrieti. Ali nezahvalnici ovi zaboravljaju, ili neće da se

*

Digitized by Google

opominju neumrlih zaslugah, što jih crkva i svećenstvo stekoše na znanstvenom polju. Zaboravljaju, ili se ustručavaju priznati, da je gotovo u svih strukah znanostih svećenstvo ponajglavnije učestvovalo, te u istom klasičnom grčko-rimskom književtvu zaslužilo preobilatu slavu, a da nebude bilo njegova neumorna nastojanja, težko da bi o Demosthenu i Ciceronu, o Homeru i Virgilu samo glas do nas dopro bio. Nepaze na razna vremena, niti neće da razliku prave medju stoljeći, kadno su provaljujući divlji puci mačem i vatrom sve pustošili, i medju potonjimi vremeni, u kojih su nauke i znanosti opet oživljele. Napokon neće da razaberu, da akoprem u znanstvenih, crkvenomu uplivu podvrženih zavodih nebijaše sve u svakoj struci izvrstno i savršeno: iz njih ipak ponajviše izlažahu mladići, znanostim, stanju svojemu dolikujućim, prilično vješti, a što je najglavnije, pristajući uz načela vjere i ćudorednoga življenja; gdje u suprot iz učionah povjerenih ljudem svjetskim i svake vjere lišenim pomaljahu se obično, kao što se i sada velikim dielom pomaljaju ljudi na oko svakojakim znanjem naobraženi, ali lišeni ćuti prave kršćanske nabožnosti, pripravni na pogibeljne obnove svake ruke, dà spremni na isto smetanje javnoga poredka.

S ovih sliedi, kako je s jedne strane nepravedno, kako li s druge strane nerazborito i opasno postupanje onih, koji hoće učione od crkve odciepiti, a svećenstvu izim ono nekoliko, predavanju vjeronauka namienjenih urah, nikakova drugoga upliva u znanstvene zavode neće da dopuste. To neznači ništa drugo, nego otimati mladeži onaj živonosni duh vjere, onu neocjenivu i doista jedinu podporu duše, koje jednom lišeno ljudsko srdce ostaje u svojoj sirovosti, a postaje plienom svih uzkolebanih strastih. Ali pravedno se pita: kojim pravom tako rade? Neima vlasti, vidjela se koliko god uzvišena, koja bi božjim pravom od Spasitelja crkvi udieljenu moć mogla

Digitized by Google

uništiti. Pa kad bi sbilja koja zakonodavna ili upravna oblast dotjerala do tolike drzovitosti, te bi mislila, da može crkvu i njene službenike odstraniti od odgojilištah: svećenstvu nebi drugo preostajalo, van svimi zakonitimi sredstvi opirati se ovoj krivičnoj zabrani. Ako bi duhovnik kada našao sbilja zatvoren si ulaz u učionu, a nebi mogao ondje spasonosnimi istinami vjere kriepiti pameti i srdca nedorasle dobe, za koju će njekoč isto tako strog račun morat davati svevišnjemu sudcu, kako i za odrasle svoje vjernike: prinadležala bi mu sveta dužnost, da mladež u crkvi, u vlastitom svom stanu, ili gdje mu drago drugdje što češće sakupi, te svoju prema njenim potrebam toli nuždnu svetu dužnost obučanja vrši. Isto je tako nedvojbeno ovo: Ako bi se sbilja gdje ustanovila učiona ili odgojilište, neodišuće duhom stavne vjere: nastala bi za svećenstvo, osobito pako za dotičnoga duhovnoga pastira stroga dužnost: da svoje vjernike, ponajviše otce i matere, tako sukromno svakom sgodnom prilikom, kako i javno iz propovjedaonice, da u istoj izpovjedaonici, čini pozorne na pogibelji, štono odtud priete sinovom i kćerim njihovim; a ne samo da čini pozorne, već još i svakim poštenim načinom probudi savjest njihovu; živahno jim opisujući ogromno ono breme odgovornosti, koje bi jednoć na se navalili pred božjim sudcem, kad bi radi podle i krivične svoje prepustljivosti, nebrige ili kakvih god inih drugotnih svrhah uzrokom bili, da jim rodjena djeca izgube vjeru, a to je ono najdragocjenije blago, štono je jedini osnov tako vremenite, kako i vjekovite njihove sreće. Ova dužnost svećenstva sama sobom proiztiče iz iste naravi apoštolske službe, a nije joj se moći nikakovimi prividnimi izpričkami i izlikami oteti.

Istina, da je svaki katolik, a tim više svaki svećenik strogo obvezan, da štuje i vrši takodjer gradjanske zakone, i to, kako kaže učitelj narodah, ne samo od straha, nego

Digitized by Google

i radi savjesti; ali ako se koj zakon ili koja upravna naredba naročito protivi zakonu božjemu i božjom vlasti naloženom nam držanstvu: tada nastaje sraz dužnostih, a da u njem posljednja ima nadvladati, o tom vještak nemože ni čas sumnjati. Doista apoštoli točno su obdržavali gradjanske zakone i zapovjedi oblastih. Ali kada jim se nalagalo, da negovore i neuče u ime Isusovo: tada Petar i Ivan rekoše otvoreno: Je li pravo, da pred božjim licem radje slušamo vas, nego li Boga? sudite sami, i neodustaše od svoga propoviedanja, već voliše podnositi hule, progone i tamnice, nego li pogrdno izdati od Boga naloženu si dužnost. Tako kad bi koj dušobrižnik vjerodostojno doznao, da se u kom god u njegovoj župi nahodećem se učilištu predavaju nauke dogmam kršćanske vjere protivne, ili da koj učitelj živi sablaznjivo, kršćanskomu ćudoredju protivno: držat će, ako nevoli biti pribrajan najmenikom, nego li pastirom, za svoju strogu dužnost, da nastoji opominjući, zaklinjući i svakim dobrim načinom zlu put zakrčiti, a zamjetivši, da dobrim nemože ništa postignuti, da u tom poslu višjih vlastih, pa ako uztreba i svoga nadpastira pomoć zaište; a ovomu će prinadležati, da upotriebi primjerna sredstva, kojimi će se od mladeži odkloniti pogibelj prieteća vjeri, ili ćudorednoj skvarenosti vodeća. Katolička je crkva svoje vjernike, Isukrstovom krvlju odkupljene, već od poroda svetotajstvom krštenja uvrstila medju svoje sinove. Njeno materinsko srdce nemože nikako bezbrižnim okom gledati, da oni u nježnih godinah svoje mladosti budu plienom opakih ljudih.

Nastaje jurve pitanje, što valja držati

O pravu države na obuku i uzgoj mladeži?

Nitko pametan neće poricati, da državi, i onim, koji u njeno ime vrše zakonodavnu i upravnu vlast, pripada

Digitized by Google

pravo uticati u nastavu i uzgoj mladeži. Jer tko ima pravo na svrhu, mora imati i pravo na sredstva, postignuću svrhe potrebita. Nu kao što je izvjestno, da ustanovljena državi svrha sastoji u tom, da rukovodi i promiče sigurnost i blagostanje vremenito gradjanah: tako se nemože tajiti, da ova sigurnost i blagostanje velikim dielom visi ob opreznoj, razboritoj i primjerenoj nastavi i uzgajanju mladeži. Odkud po sebi sliedi, da državi pripada pravo, i prinadleži dužnost, da mudrimi zakoni i upravnimi naredbami providi, kako se odgajanje omladine neće namjeravanoj svojoj svrsi iznevjeriti, već joj svestrano odgovarati.

Odtud se ipak nemože nipošto pravilno izvoditi, što obično brane novotarski učitelji državnoga prava: da je ovo državi pripadajuće pravo neograničeno i bezuvjetno. Medju ljudskimi pravi neima nijednoga, na koje bi se ovi nadjevci istinito uporavljati mogli: sve bo, što je ljudsko, baš zato treba da bude odlukam božjega zakona primjereno. A poimence, budući, kako je već prije dokazano, i roditeljem, po naravnom pravu, i crkvi, po božjoj naredbi, pripada nedvojbeno pravo uticati u uzgoj mladeži: može država svoju vlast samo bez povrede pravah ostalih dvajuh činbenikah zakonito i pravno rabiti. Postupa li drugčije, zapada u krivnju samovolje, kadšto nepravde, dapače despotičke vladavine.

Što se napose tiče prava, svim gradjanom nalagati dužnost, da svoju djecu šalju u stanovite koje učione: ovo od špartanskih oblastih nepovlastno si prisvajano, te dosta turobnimi posljedci rabljeno pravo, nemože se bar u svojoj obćenitosti i cielom svom obsegu braniti. Neda se istina pobijati, da državi, kada vidi, kako roditelji budi s gadne škrtosti, budi s kažnjive nebrige, ili s drugih kojekakovih uzrokah prema svojoj djeci nepravedno postupaju, nemareći za pristojnu jim obuku i uzgoj, pripada podpuno

Digitized by Google

pravo, da jih upotrebiv i strožije mjere pridržava na vršenje naravne svoje dužnosti; dapače vrlo se željeti mora, da država glede ovakovih bezbrižnih ljudih po svojoj vlastitoj plemenitoj dužnosti radi, što će joj mudrost svjetovati. Ali da ona svakoga i pojedinoga svoga gradjanina, bez svakoga ili bez dovoljnoga obzira na imutak porodice, daljinu miestah i ine okolnosti, kažnjenimi sredstvi sili, da šalje svoju djecu u nauk, gdje i kako joj se svidi; to pravo bez povrede pravde i pravice nemože joj se dopustiti. Najmanje pako može država roditelje pridržavati i siliti, da svoje čedo dadu obrazovati u zavodih, uz nikakovu izvjestnu vjeroizpovied nepristajućih, čemerom javnoga vjerskoga nehajstva otrovanih, ili dogmam druge koje, svojoj protivne, vjere odanih. To zahtievati značilo bi svetu roditeljsku dužnost napram djeci prezirati i tajiti; značilo bi nepravedno prisvajat si vlast na savjest gradjanah, i služit se napram njim krivičnim silovanjem. Katolička crkva hotjaše vazda, da joj učione budu slobodne. Prevrat, kako tvrdi slavni Haller, premetnu jê u sredstva, služeća vladavinskim svrham.

Zaglavak.

Sve ovo, što sam obširnije razložio, može se svesti u sliedeću jezgru:

Da nastava i uzgoj mladeži odgovara svomu žudjenomu cilju, treba da nesadržava samo obrazovanost uma i razuma, nego još i usavršivanje srdca i ćudi. Dapače oko uljudbe srdca treba tim više nastojati, što jasnije svjedoči izkustvo svih vremenah: da za ljudsko družtvo neima veće pogibelji, nego od strane onih ljudih, kojim je um izoštren, a pamet svakovrstnim znanjem natrpana, imajući uz to zloćudno, ili još rugotom skvarenosti okaljano srdce.

Digitized by Google

Nadalje uljudbi i usavršenju ljudskoga srdca najuspješnije, i gotovo jedino sredstvo jest vjera, poimence vjera kršćanska.

Nu da ona ovim blagotvornim plodom urodi, nije dovoljno, da se mladeži utuvi veći ili manji sadržaj vjerozakonskih istinah; nego je neobhodno potrebito:

a) Da se ove istine u podpunom suglasju s drugimi nauci, koji se mladeži predavaju, predstavljaju njenu razumu. Potrebito je:

b) Da vjera pronikne mladiću svekoliko njegovo osjećanje i djelovanje, te ga skloni, da joj se s razlogom pokorava. To se samo tada može postignuti, ako mladić, kanoti primit za ruku, bude čestimi nabožnimi vještbami, sveudiljnim učestvovanjem svetotajstvah, napokon svimi pomagali i promicali kriepostih bez prestanka vodjen po stazi spasa i savršenstva.

Iz ovih proizlazi dosliedno: da je misao o razstavi crkve od učionah posve nesrećna, te se mora osuditi; dakle i predlog o ustanovljenju tako zvane bezvjerne, to jest svakoga značaja stavne vjere lišene učione, da se ima sasvim zabaciti kao jedan od najubitačnijih izrodah našega bezbožnoga vremena.

Takovi bezvjerni zavodi, kakovi se u najnovije doba i za ženski spol podizati počimlju, još su štetonosniji od onih, što se utemeljuju za mužku mladež. Jerbo majke ostat će ljudskoga roda, i glede mužke djece, vazda prve odgojiteljice; koje će dakle, budu li lišene nabožne ćuti, i sve dojduće porode sličnom čemernom zarazom okužiti. A i kako da se od mladih licah ženskoga spola možemo nadati nježnim majkam, pouzdanim vjerenicam i skrbnim kućanicam? ako jim se u nejakoj još dobi u duši i srdcu utamane ćuti čednosti, srama i stidljivosti; a tomu jedva se je moći ugnuti osobito u onih višjih zavodih, štono su se uz sveučilišta i javne akademije počeli podizati.

Digitized by Google

Napokon iz više navedenih sliedi: da pravo i dužnost nastojati oko obuke i uzgoja mladeži, pripada:

Ponajprije roditeljem djece, i to naročitom uputom naravnoga zakona, što jim se bez očite nepravde nemože oteti. Pripada dalje

Crkvi i to pravom božjim, udieljenim joj od Spasitelja, kojemu bje dana svaka vlast na nebu i na zemlji. S toga je sveta dužnost duhovnikah, da se ovoga svojega prava, i glede učionah i odgojilištah, drže takodjer u onom slučaju, ako bi se kojemu gradjanskomu zakonodavstvu ili kojoj vladi svidjelo to njihovo pravo pobijati, a treba da su spremni podnieti sve protivštine, izložiti se istim pogibeljim života prije, nego li pronevjeriti ovu svoju toli svetu, i ljudskomu rodu toli spasonosnu dužnost. Napokon

Pripada ovo pravo i državi, ipak bez povrede roditeljskoga i crkvina prava, koje država, ako neće da bude silnička i despotička, nemože oduzeti.

U tolikoj razlikosti pojmovah o obuci i uzgoju mladeži, štono se sa svih stranah pomaljaju, moći će vam braćo i sinci premili! navedena poput sigurna pravila već zato služiti, jerbo se osnivaju na duhu kršćanske vjere, koj, kako već u više dobre i zle sreće narodah tičućih se javnih pitanjah vidjesmo, pojedincem, a tako i državam pokazuje vazda nepogrešan pravac istine i nedvojbene mudrosti. Što razložih, moći će vam pružiti pogdjekoje oružje, da pobijete bludna, ne manje samovoljna nego i u važnoj ovoj stvari kriva mnienja; na obranu kojih ljudi tim su spremniji, čim su nesposobniji stvar temeljito prosuditi. Moći će vam poslužiti poput luči, da stvar vrlu, kada se bude na nju obiestno navaljivalo, uzmognete ozbiljnimi razlozi braniti. Moći će napokon i s drugih obzirah biti vam koliko toliko u prilog. Nu i ako bi vam u svemu ovomu malo koristi iz rečenih prosliedilo, to se ipak pouzdano nadam, da će vam bar ra toliko bit na uhar, da će svi sve-

Digitized by Google

tinjom svoga zvanja oduševljeni svećenici jasno uviditi, koliko je nuždno, da svekoliko svećenstvo, a prije svega duhovni pastiri srdcem i dušom prionu uz obuku i uzgoj mladeži, nepropustivši u tom poslu ništa, što se od njih pravedno zahtievati može.

Vidimo, kako neumornom revnosti i sve to većim naporom nastoje neprijatelji vjere, da onu u nesrećan čas skovanu misao ob odlučbi države od crkve u djelo privedu; a to će reći: da crkvi svaki uticaj u uzgoj mladeži otmu, ili, što to isto znači, da učionu liše spasonosnoga duha kršćanske vjere. Ponajglavniji razlog za obranu svoje bezbožne svrhe polažu oni u tom, što tvrde te svakojakimi načini trse se dokazati: da s jedne strane svećenstvo neima onoga znanja, koje je potrebito, da mladež postigne primjerenu umnu obrazovanost, s druge strane, da ono u mnogom obziru nerabi dovoljnu skrbljivost i nastojanje, a da mnogi duhovnici, koji seoskimi učionami kao ravnatelji upravljaju, za nje baš malo haju, ili ih posve zanemaruju. Znadem doduše, da su ove tvrdnje ponajviše potvore, te vrst jedna onoga neplemenitoga oružja, kojim zlovoljni ljudi udaraju na crkvu; što se i na očigled vidi, uzporede li se nepristrano medju sobom muževi svjetovnjaci i svećenici, koji upravljaju učionami. S velikom ipak tugom srdca usiljen sam priznati: kako iz istih službenih spisah na moj duhovni stol dolazećih proizlazi, da svi duhovni pastiri ovu svoju važnu dužnost nevrše onako, da bi se moglo reći, da joj posve zadovoljavaju; dapače da se njeki okrive griešnim nemarom u ovoj stvari, dočim kroz dulje vremena jedva kada dodju u povjerenu si učionu. Postupajući tako nisu nikad razmotrili težku onu odgovornost, što ju nemarnošću svojom navaljuju na se pred istim božjim sudom; ne samo radi očite štete, koja se tim crkvi te istoj domovini po sebi nanosi; nego i radi toga, što sami nepri-

Digitized by Google

jateljem crkve pružaju oružje, kojim će jim sigurnije poći za rukom iz učionah svećenstvo, a sa svećenstvom i vjeru iztisnuti.

Zato opominjem vas, predragi, dà svetinjom vašega zvanja, vjekovitim i vremenitim spasom mladeži, koju preblagi Spasitelj vlastitim svojim primjerom nježnoj našoj ljubavi toliko preporuči, ljubavlju budućega naraštaja i iste domovine zaklinjem vas, da vašoj u toj struci dužnosti sa svom sdušnosti i točnosti, okaniv se svih izvinjavajućih izlikah, trsite se zadovoljiti. To zahtieva neoskvrnjiva gospodnja zapovied; zahtieva čast svećenička; zahtieva veličina pogibeljih, što s kriva odgojenja mladeži priete ljudskomu družtvu; napokon zahtievaju razlozi vjekovitoga vašega spasa. Opominjajte se samo s jedne strane prokletstva, namienjena onim, koji djelo gospodnje vrše nemarno; a s druge strane sjajne nagrade obećane onim, koji mnoge uče pravicu: sjati će, kako čitamo u Danielu proroku, poput zviezdah po sve vieke viekah. Mir Gospoda našega Isusa Krsta bio sa svimi vami. Amen. Dano u Zagrebu, u našoj nadbiskupskoj stolici, u nedjelju 1. korizmenu, padajuću na dan 14. Veljače, godine ponovljenoga spasenja 1869.

Juraj kard. nadbiskup.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google